

Dvojazyčnosť v obciach južného Slovenska

MARIANNA MRVA – TÍMEA SZILVÁSSY

Bilingualism in the Municipalities of Southern Slovakia

81`246.2

811.511.141`246.2

811.162.4`246.2

81`242

81`244

Keywords: The practical state of bilingualism in Southern Slovakia in 2010. Slovak, Hungarian, partly Hungarian, exclusively Slovak voice and written communication in public life.

Úvod

Používanie jazykov národnostných menšín sa v posledných mesiacoch stalo vďaka politike často diskutovanou témou. Do centra pozornosti sa dostala predovšetkým maďarská menšina a ňou obývané regióny južného Slovenska. Niektorí účastníci diskusie hovorili o utláčaní Slovákov a slovenského jazyka, iní poukazovali na nevýhodnú pozíciu maďarského jazyka. Presvedčivo argumentovať sa však dá iba vtedy, ak sa opierame o overené údaje. Preto Fórum inštitút pre výskum menšín uskutočnil výskum dvojazyčnosti, presnejšie výskum používania maďarského jazyka v úradnom styku na južnom Slovensku pomocou aktivistov Študentskej siete. Spolupracovníci Študentskej siete od začiatku júna do polovice septembra 2010 navštívili obce, v ktorých podiel obyvateľov hlásiacich sa k maďarskej národnosti podľa výsledkov zo sčítania ľudu z r. 2001 presiahol 10 %, aby sme získali presný obraz o používaní maďarčiny v úradnom styku, ale aj o vizuálnej dvojazyčnosti. Popri získavaní údajov pomocou dotazníka bola totiž dôležitou súčasťou výskumu aj fotodokumentácia zachytávajúca vizuálnu dvojazyčnosť, teda jazyk nápisov na pamätných tabuliach, pamätníkoch, na tabuliach s názvami obcí a ulíc a jazyk ďalších upozorňujúcich nápisov. Táto dokumentácia už bola zverejnená na webovom sídle Fórum inštitútu pre výskum menšín, resp. na domovskej stránke Okrúhleho stola Maďarov na Slovensku.

Na dotazníkové otázky sme žiadali a zväčša aj dostávali odpovede od starostov, primátorov a iných kompetentných osôb.

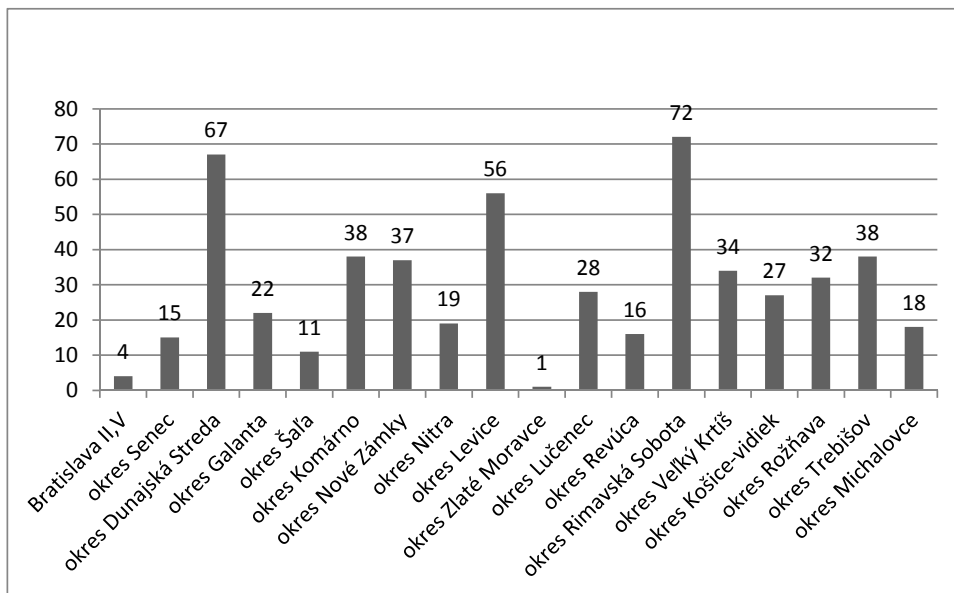
Sledovaná problematika má viacero dimenzií:

- jazyk tabúľ a nápisov,
- jazyk používaný vo vzdelávacích inštitútoch a zdravotníckych zariadeniach,
- jazyk náboženského života a obradov,
- jazyk komunikácie samosprávy s obyvateľmi,
- jazyk komunikácie vo vnútri obecného úradu,
- jazyk informácií určených verejnosti,
- vykonávanie príslušnej legislatívy v praxi,
- názory kompetentných na predmetnú problematiku.

Na získanie uceleného obrazu o skutočnom stave vecí je potrebné preskúmať všetky uvedené dimenzie. Predtým však bude užitočné oboznámiť sa s niektorými všeobecnými charakteristikami obcí s maďarským obyvateľstvom.

Určenú 10-percentnú hranicu podielu maďarského obyvateľstva spĺňalo 530 obcí, pri analýze údajov sme pracovali s vyplnenými dotazníkmi z 535 obcí. Tieto sú nerovnomerne rozdelené medzi 19 okresmi. Kým v okrese Zlaté Moravce sa nachádza iba jedna obec zodpovedajúca kritériám výskumu, v Rimavskosobotskom okrese ich je až 72, čím predstavuje najľudnatejší okres z hľadiska maďarských obcí. Po ňom nasleduje Dunajskostredský a Levický okres so 67, resp. 56 obcami.

Graf č. 1 Lokality výskumu podľa okresov

Z 19 okresných sídiel podiel Maďarov presahuje 10 % v desiatich – v Senci, Dunajskej Strede, Galante, Šali, Komárne, Nových Zámkoch, Leviciach, Lučenci, Rimavskej Sobote a v Rožňave. V úradnom styku je zabezpečené používanie maďarského jazyka v siedmich okresných sídlach, v Šali, v Leviciach a v Lučenci podiel Maďarov totiž nedosahuje 20-percentnú hranicu.

Tabuľka č. 1 Podiel občanov maďarskej národnosti v okresných sídlach južného Slovenska podľa údajov sčítania obyvateľov v r. 2001 (www.portal.statistics.sk)

Sídlo okresu	Podiel Maďarov
Senec	22,0%
Dunajská Streda	79,7%
Galanta	36,8%
Šaľa	17,9%
Komárno	60,1%
Nové Zámky	27,5%
Levice	12,2%
Lučenec	13,1%
Rimavská Sobota	35,3%
Rožňava	26,8%

V 75 % obcí zahrnutých do výskumu tvoria Maďari väčšinu, v 93 % dosahuje podiel maďarského obyvateľstva 20-percentnú hranicu, rozhodujúcu z hľadiska výkonu zákona. Pokiaľ ide o veľkosť týchto sídiel, ide zväčša o malé obce; až 64 % z nich má do 1000 obyvateľov.

Väčšia pestrosť sa ukazuje pri roztriedení obcí podľa okresov. Obce s počtom obyvateľov do 500 sa koncentrujú najmä v okresoch Rimavská Sobota, Veľký Krtíš a Levice – v týchto troch okresoch sa nachádza 43 % malých obcí. Obce s obyvateľstvom nad 5000 sú zväčša v okresoch Dunajská Streda, Komárno a Nové Zámky; ich podiel je taktiež 43 %.

Tabuľka č. 2 Veľkosť sídiel

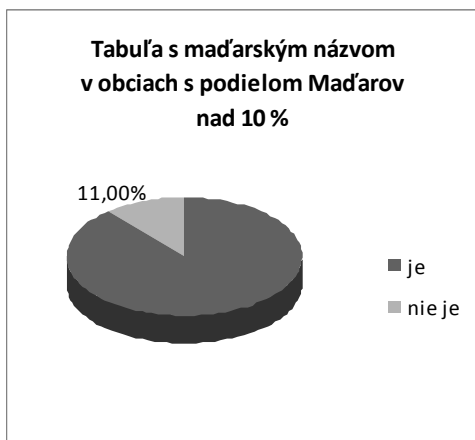
Počet obyvateľov	%
0–500	36,0%
501–1000	28,7%
1001–2000	20,8%
2001–3000	6,4%
3001–4000	2,6%
4001–5000	0,4%
nad 5001	5,2%

Ak budeme mať ďalej na pamäti, že predmetom výskumu sú predovšetkým malé obce s väčšinovým maďarským obyvateľstvom, ľahšie sa nám niektoré otázky ozrejmia, iným sa budeme skôr diviť.

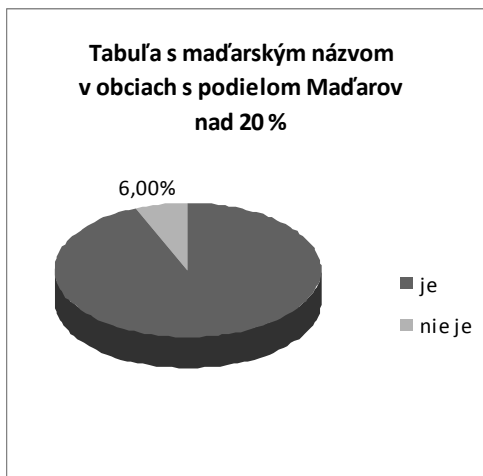
Tabule a nápisy

Dosiahnutie 20-percentného podielu menšinového obyvateľstva pre samosprávy podľa platnej legislatívy znamená povinnosť zabezpečiť podmienky na používanie menšinových jazykov. O tejto povinnosti nevie každý desiaty respondent – teda starosta (primátor) či zamestnanec obecného (mestského) úradu. Z legislatívy vyplýva aj povinnosť označenia takýchto sídiel maďarským názvom. Dopravné značky s označením obce v maďarskom jazyku sú v obciach s vyše 20-percentným podielom maďarského obyvateľstva umiestnené skoro v 94 % obcí, v 6 % chýbajú. Obce, na ktoré sa vzťahuje povinnosť umiestniť tabule s maďarským názvom, sú uvedené v zozname tvoriacom prílohu k zákonu č. 191/1994 Z. z.¹, vychádzajúceho z údajov sčítania obyvateľov v r. 1991. Vďaka tomu je možné vidieť tabule aj na začiatku, aj konci obcí, v ktorých podiel maďarského obyvateľstva už nedosahuje 20 %.

Graf č. 2 Tabuľa s maďarským názvom obce – 10 %-ný podiel Maďarov na obyvateľstve

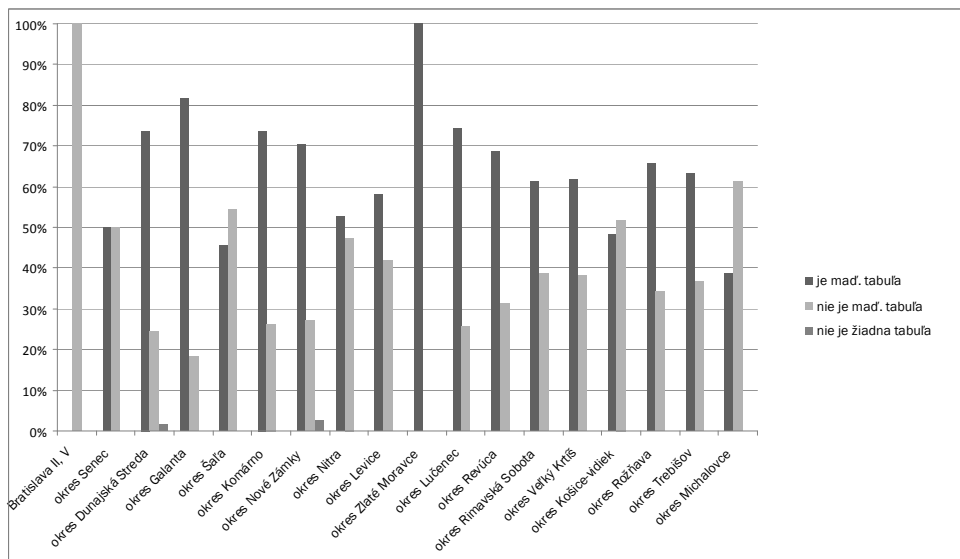
Graf č. 3 Tabuľa s maďarským názvom obce – 20 %-ný podiel Maďarov na obyvateľstve

1. Zoznam označení obcí v jazykoch národnostných menšín podľa okresov. Príloha zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 191/1994 Z. z.

Takmer všetky obce umiestňujú okrem týchto tabúl aj tabule uvítacie. Vo viac ako treťine obcí na týchto tabuliach už chýba maďarský text, v bratislavských okresoch, v Seneckom okrese, v okrese Košice-vídiok a Michalovce tento podiel presahuje 50 %.

Graf č. 4 Maďarský nápis na uvítacích tabuliach podľa okresov

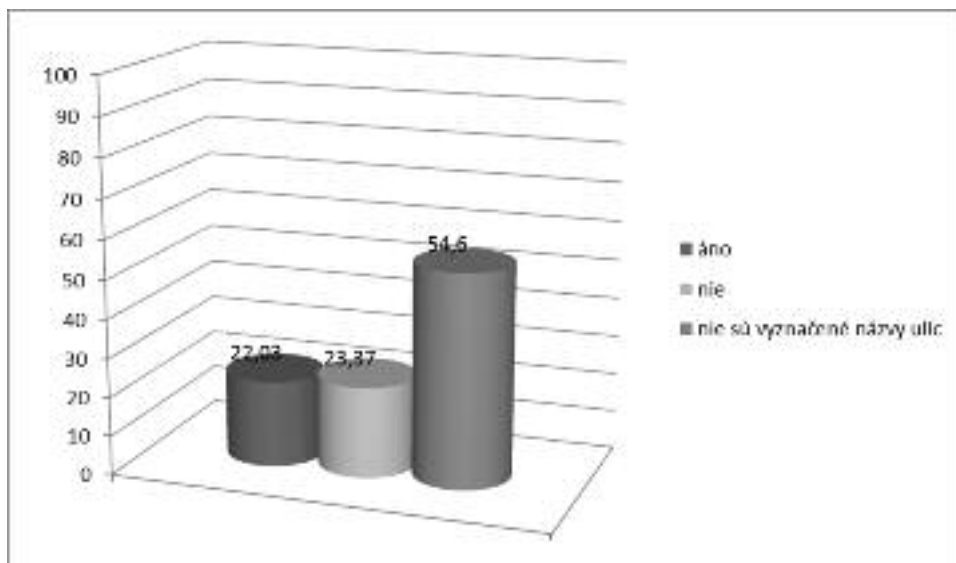
V 33 % sledovaných obcí sa už raz alebo aj viackrát stalo, že maďarský nápis na oficiálnych či uvítacích tabuliach bol poškodený. Najviac takýchto negatívnych skúseností majú obce v Dunajskostredskom, Rimavskosobotskom a Levickom okrese.

Tabuľka č. 3 Stalo sa, že bol poškodený maďarský nápis na oficiálnej a/alebo na uvítacej tabuli?

Stalo sa	33,3%
Nestalo sa/nevie	66,7%

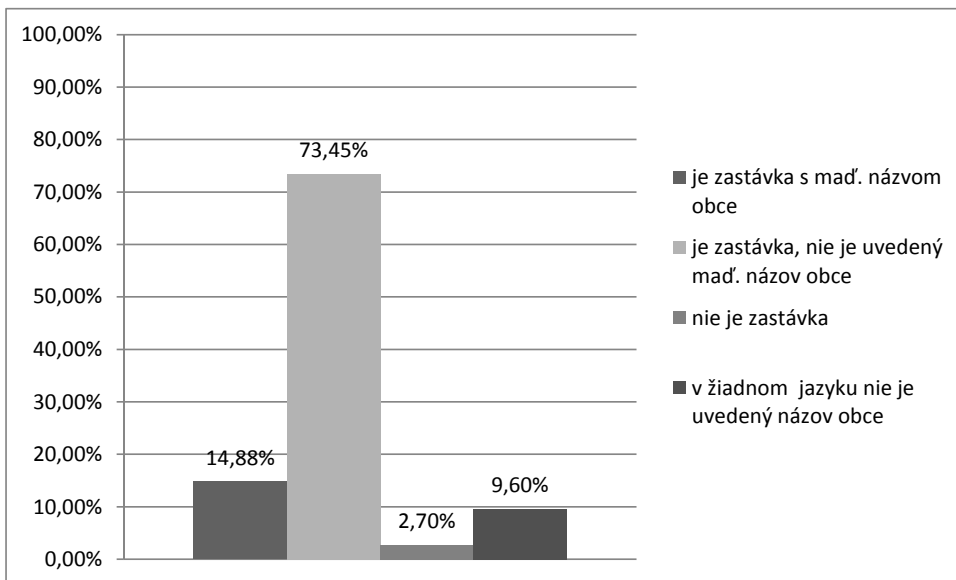
Na budovách obecných úradov je v 76 % obcí umiestnený názov úradu i obce v maďarskom jazyku. Vo zvyšných 24 % prípadov buď chýba názov úradu i obce (10 %), je uvedený iba názov úradu (12 %), resp. v maďarskom jazyku je uvedený iba názov obce (1 %). Označenia ulíc chýbajú vo viac ako polovici sledovaných obcí; tam kde sa označenia nachádzajú, iba v 48 % prípadov sú uvedené aj v maďarskom jazyku. Vo viacerých obciach vidno hybridné riešenia (napr. *Bratislavai út*); v 13 obciach starosta alebo zamestnanec obecného úradu povedal, že ak sa v názve ulice nachádza názov iného sídla, tak ten sa v maďarskom jazyku vôbec neuvádza alebo nie vždy.

Graf č. 5 Názvy ulíc v maďarskom jazyku

Horšia je situácia v prípade označení autobusových a železničných zastávok. Takmer v troch štvrtinách z 535 sledovaných obcí je na zastávke autobusov iba označenie so slovenským názvom obce, v prípade železničných zastávok presahuje tento podiel 90 %.

Graf č. 6 Názvy obcí na zastávkach autobusov

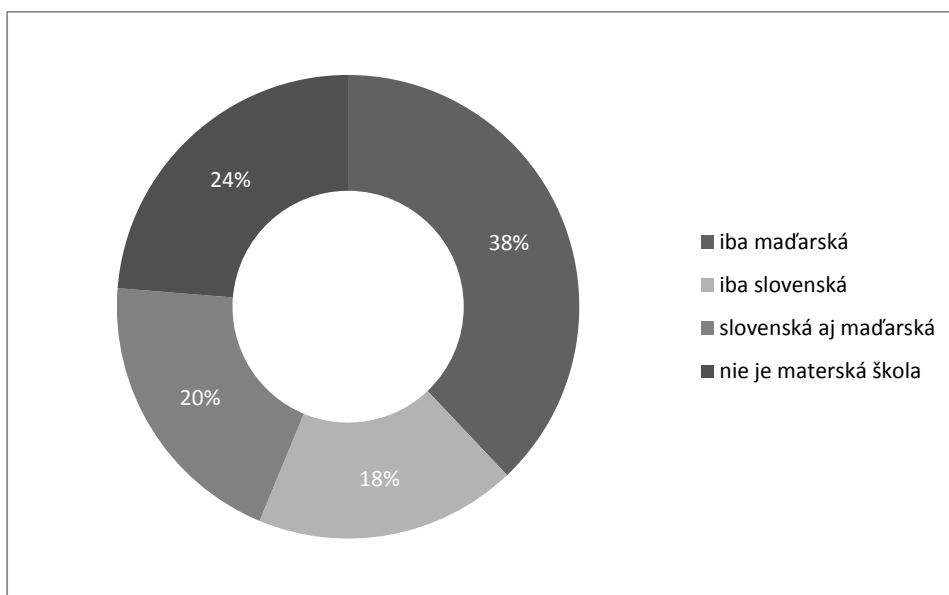
Ako to vyplýva z uvedených údajov, obce nie sú dôsledné, pokiaľ ide o jazyk rôznych tabúľ. Ak si vezmeme iba tie tabule, ktoré sú najviac „na očiach“, a teda ťažko si ich

nevšimnúť (tabule s označením obce, uvítacie tabule, označenie ulíc), iba v 14 % obcí sú nápisy na všetkých troch typoch tabúl aj v maďarskom jazyku. Ak k tomu pridáme aj označenie zastávok autobusov, tento podiel klesne na 2,2 % – iba v 12 obciach sú nápisy na všetkých tabuliach aj v maďarskom jazyku.

Vzdelávacie inštitúty a zdravotnícke zariadenia

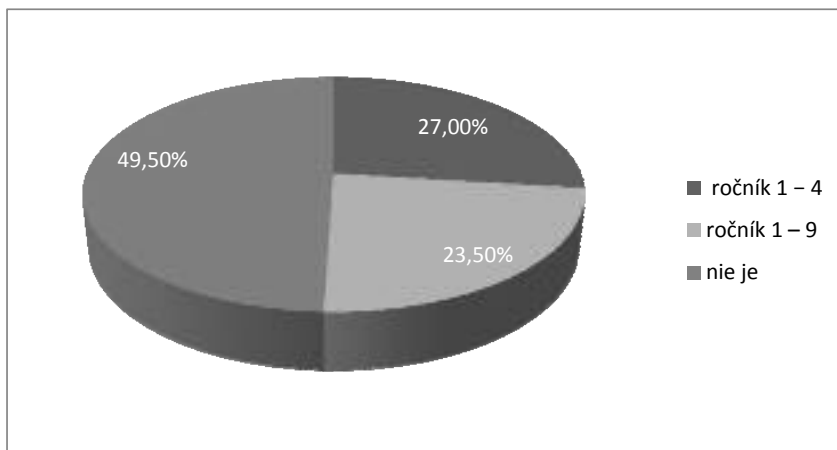
V troch štvrtinách skúmaných obcí sa nachádza materská škola. Vo väčšine prípadov ide o materskú školu s výchovným jazykom maďarským. Slovenská i maďarská materská škola je v každej piatej obci.

Graf č. 7 Materská škola v obciach

Základnú školu má približne polovica obcí, t. j. 270. Z toho 53,3 % škôl má ročníky 1. – 4., v 46,6 % sú školy plne organizované s 9 ročníkmi. Znamená to, že iba v necelých štvrtine sledovaných obcí (23,5 %) majú deti možnosť ukončiť základné vzdelanie v maďarskom jazyku priamo v obci. Stredná škola s maďarským vyučovacím jazykom je v 4,7 % obcí.

Graf č. 8 Základná škola s maď. vyučovacím jazykom v obciach

Pokiaľ ide o zdravotnícke zariadenia, v 18,5 % obcí, teda z celkového počtu 535 v 99 obciach je aspoň jedna ambulancia, nemocnica či lekárň. Najčastejšie ide o všeobecného lekára (v tretine obcí). Menej než štvrtina obcí má detského lekára a zubnú ambulanciu, v každej piatej obci je lekárň.

Tabuľka č. 4 Percentuálny podiel obcí, v ktorých sa nachádzajú nasledovné zdravotnícke zariadenia

Všeobecný lekár	32,5
Odborný lekár	13,1
Detský lekár	23,6
Zubný lekár	22,4
Zdravotné stredisko	14,0
Nemocnica	3,0
Lekárň	20,9

V miestnych zdravotníckych zariadeniach sa komunikácia zvyčajne uskutočňuje v jazyku klienta. Priemerne v troch štvrtinách zariadení sa klienti dohovoria v maďarskom jazyku. Väčšina tých obcí, v ktorých personál zdravotníckych zariadení neovláda menšinový jazyk, sa nachádza v bratislavských okresoch, v Rožňavskom, Nitrianskom okrese a v okrese Košice-vidiek.

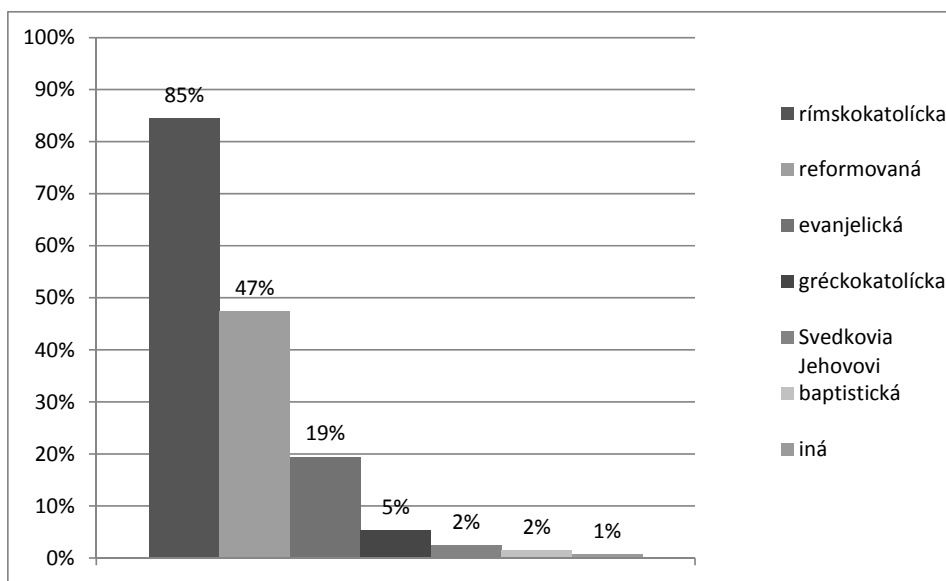
Tabuľka č. 5 Dorozumievací jazyk v zdravotníckych zariadeniach (%)

	Len po slovensky alebo skôr po slovensky	Skôr po maďarsky	Podľa jazyka klienta
Všeobecný lekár	11,5	20,1	56,9
Odborný lekár	12,9	21,4	54,3
Detský lekár	13,5	20,6	56,3
Zubný lekár	17,5	22,5	52,5
Zdravotné stredisko	5,3	21,3	61,3
Nemocnica	12,5	12,5	62,5
Lekáreň	16,1	17,0	58,9

Jazyk náboženského života a obradov

Podľa údajov zo sčítania ľudu v r. 2001 88 % obyvateľstva južných okresov je členom niektorej z cirkví. Z nich 68 % sa hlási k rímskokatolíckej, 7,3 % k evanjelickej, 6,2 % k reformovanej, 2,2 % ku gréckokatolíckej cirkvi.² V 97 % sledovaných obcí existuje nejaký organizovaný náboženský život, uskutočňujú sa obrady. Rímskokatolícki veriaci vo veľkej väčšine obcí (85 %) môžu navštevovať obrady v mieste. Pokiaľ ide o reformovanú cirkev, aj keď sa k nej hlási iba 6,2 % obyvateľov južných okresov, až v 47 % obcí sa konajú obrady tejto cirkvi. Ide zrejme o síce malú, ale o to aktívnejšiu skupinu veriacich. Táto charakteristika platí aj pre evanjelikov – skoro v každej piatej obci sa konajú obrady evanjelickej cirkvi napriek tomu, že sa k nej hlási iba 7,3 % obyvateľstva.

Graf č. 9 Jazyk náboženského života/obradov v obciach

2. www.portal.statistics.sk

Dôležitým faktorom je jazyk daných obradov. Pri skúmaní tejto otázky môže byť zaujímavé porovnanie náboženskej príslušnosti obyvateľstva celého Slovenska s obyvateľstvom južného Slovenska. Pri zohľadnení štyroch najrozšírenejších náboženstiev vidíme, že počet rímskokatolíckych veriacich je na južnom Slovensku rovnaký, ako je celoslovenský priemer. V prípade protestantov je už situácia výrazne odlišná. Počet príslušníkov reformovanej cirkvi je na juhu oveľa vyšší a aj počet evanjelikov je nad celoštátnym priemerom. U gréckokatolíkov je to opačne, ich počet na juhu zaostáva za celoslovenským priemerom.

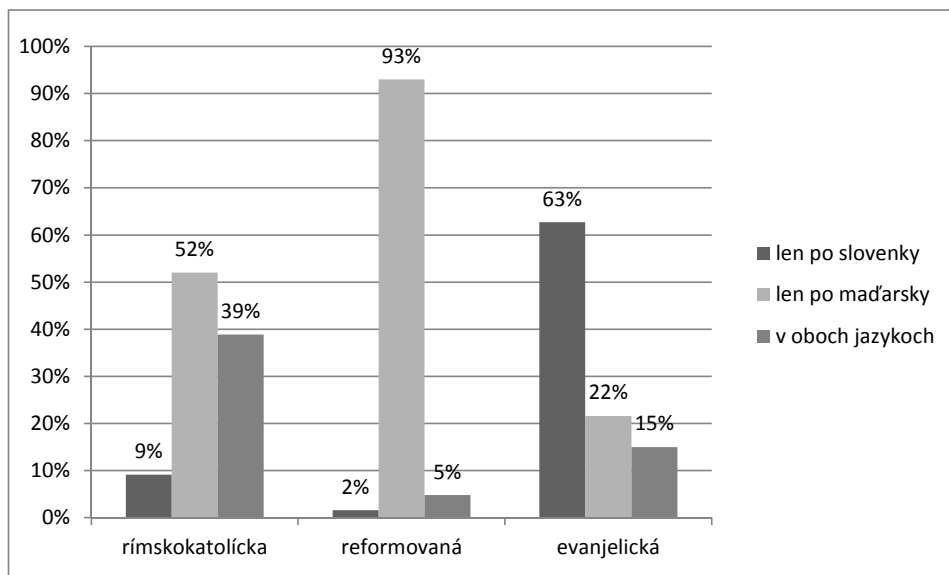
Tabuľka č. 6 Porovnanie južného Slovenska s celým Slovenskom z hľadiska konfesijnej príslušnosti obyvateľstva (%)

	južné Slovensko	Slovensko
Rímskokatolíci	68,0	68,0
Reformovaní	6,2	2,0
Evanjelici	7,3	6,9
Grékokatolíci	2,2	4,1

V zrkadle týchto údajov preskúmame jazyk náboženských obradov podľa cirkví. Obrady pre veriacich rímskokatolíckej cirkvi sa konajú zväčša v maďarskom jazyku (52 %), alebo sú v danej obci slovenské i maďarské obrady (39 %). Ak rozdelíme obce s väčšinovým maďarským a slovenským obyvateľstvom, dostaneme tieto údaje: Tam kde tvoria väčšinu Maďari, rímskokatolícke obrady sa uskutočňujú v maďarskom jazyku, v 29 % prípadov v oboch jazykoch. Ak sú vo väčšine Slováci, v 12 % obcí sú obrady iba v maďarskom jazyku, v 71 % obcí v maďarskom i slovenskom jazyku.

Obrady reformovanej cirkvi sú skôr maďarské, evanjelickej cirkvi skôr slovenské. V prípade reformovanej cirkvi to nie je prekvapujúce, na južnom Slovensku je predsa počet jej veriacich oveľa vyšší, než je celoslovenský priemer. Podľa štatistik je v týchto regiónoch aj viac evanjelikov, obrady sa napriek tomu uskutočňujú skôr iba v slovenskom jazyku. Vychádzajúc z tohto a z dvoch predošlých príkladov – teda z toho, že kde žijú maďarskí katolíci, vo väčšine prípadov sú aj maďarské obrady, resp. nakoľko reformovaní sú zväčša Maďari, aj obrady sú prevažne maďarské – môžeme predpokladať, že vysoký počet evanjelikov na južnom Slovensku nevyplýva z vyššieho počtu maďarských veriacich, ale z toho, že v týchto regiónoch sa nadpriemerný počet Slovákov hlási k evanjelickej cirkvi. Celkovo môžeme konštatovať, že zo skúmaných oblastí práve oblasť cirkevných obradov je tá, pre ktorú je typické používanie materinského jazyka Maďarov.

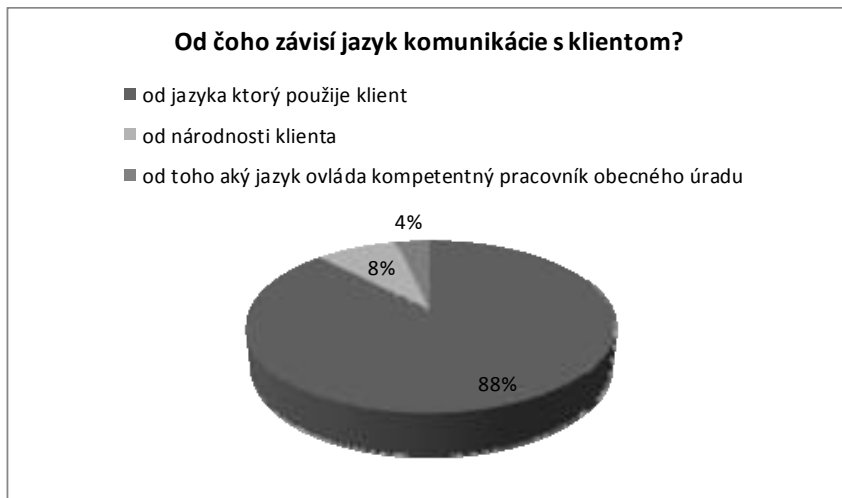
Graf č. 10 Jazyk obradov podľa cirkvi

Komunikácia samosprávy s obyvateľmi obcí

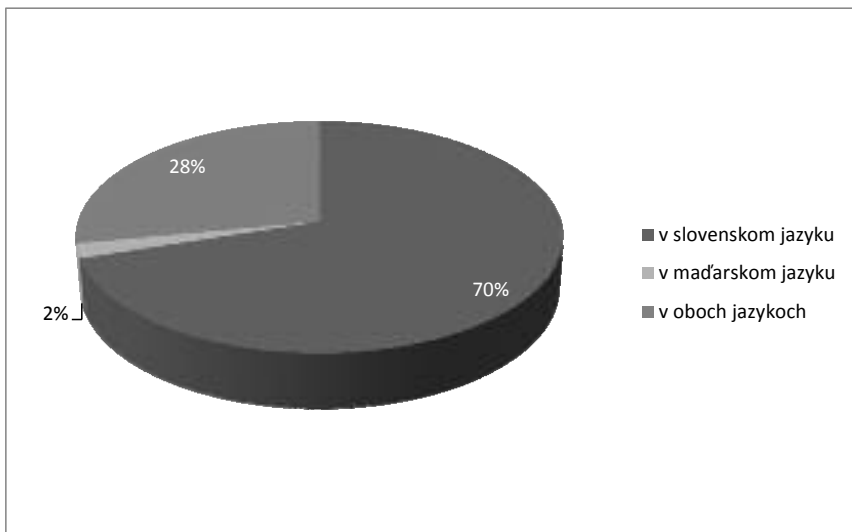
Výsledky výskumu potvrdzujú, že pre ústnu komunikáciu samosprávnych úradov s obyvateľmi v obciach s maďarským obyvateľstvom je charakteristické používanie maďarčiny: Bolo o tom presvedčených 87,9 % starostov. Túto ich odpoveď potvrdzuje ďalšia otázka zameraná na to, od čoho jazyk komunikácie závisí. V 88 % úradov jazykom komunikácie je ten, ktorým sa klient ozve.

Graf č. 11 Ústna komunikácia obecného úradu s obyvateľstvom

Už menej jednoznačná je situácia pri písomnom styku. Z odpovedí starostov vyplýva, že 70 % úradov dostáva podania iba v slovenčine, 28 % v slovenčine aj v maďarčine a iba k necelým 2 % úradov prichádza väčšina podaní napísaných po maďarsky. 72 % úradov odpovedá na podania v slovenskom jazyku, zvyšných 28 % sa prispôsobuje jazyku podania.

Graf č. 12 Obecné úrady podľa toho, v akom jazyku dostávajú podania

Tento pomer sa nelíši ani podľa veľkosti sídiel. Isté rozdiely sú však badateľné podľa okresov. 40 % úradov prijímalo podania v maďarskom i slovenskom jazyku v týchto okresoch: v okrese Trebišov (47 %), v okrese Dunajská Streda (40,9 %), v okrese Galanta (40,9 %) a v okrese Komárno (63 %).

Vnútorňá komunikácia na samosprávnych úradoch

V 22 % samospráv sa pripravujú písomné podklady na rokovanie obecného zastupiteľstva aj v maďarskom jazyku. Všeobecne záväzné nariadenia uverejňujú aj v maďarskom jazyku iba v 15 % obcí.

Zaužívaná prax je závislá od toho, v ktorom okrese sa obec nachádza. V niektorých okresoch podiel zastupiteľských zborov dostávajúcich písomnosti aj v maďarčine dosahuje 40 %, čo je v porovnaní s 22-percentným celoštátnym priemerom vysoký podiel. S takýmito podielmi sa môžu pýšiť tri okresy: Komárňanský (44,7 %), Dunajskostredský (46,9 %) a Trebišovský (39,5 %).

Podiel obcí, v ktorých sa zverejňujú všeobecne záväzné nariadenia v maďarskom jazyku, dosahuje 30 % v dvoch okresoch: v okrese Dunajská Streda a Trebišov.

Graf č. 13 Jazyk, v ktorom sa vyhotovujú podkladové materiály na rokovanie zastupiteľstva

Graf č. 14 Jazyk zasadnutí zastupiteľstva

Pri skúmaní jazyka zasadnutí obecných zastupiteľstiev nás zaujímalo, čo konkrétne znamená, ak sú zasadnutia dvojazyčné. Je dôležité poznamenať, že zasadnutia prebiehajú v oboch jazykoch v 17,4 % obcí, čo v absolútnych číslach predstavuje 93 obcí.

Časť respondentov odpovedala v tom zmysle, že každý hovorí vlastným materinským jazykom a vzájomne si rozumejú. Je málo takých obcí, kde by siahali počas zasadnutí

po nejakej forme tlmočenia. Zväčša ide o improvizované preklady, keď sám diskutujúci prednesie svoj prejav v oboch jazykoch. Podľa 13,8 % respondentov na zasadnutiach hovorí každý po slovensky, predsedajúci informuje v oboch jazykoch.

Graf č. 15 Dvojazyčnosť zasadnutí zastupiteľstva v praxi

Pri skúmaní obecných zastupiteľstiev je na mieste otázka, či sa zmenila etnická skladba samosprávy po posledných voľbách, a pokiaľ áno, v prospech ktorej národnosti. Údaje naznačujú, že výraznejšia zmena v tejto oblasti nenastala. Približne v rovnakom počte obcí rástol podiel slovenských (8,7 %), resp. maďarských (9,4 %) poslancov.

Vo vyše 90 % obcí starosta ovláda maďarský jazyk, v 74,2 % je starosta maďarskej národnosti, kým v 20,5 % obcí sa síce starosta nehlási k maďarskej národnosti, ale ovláda maďarský jazyk.

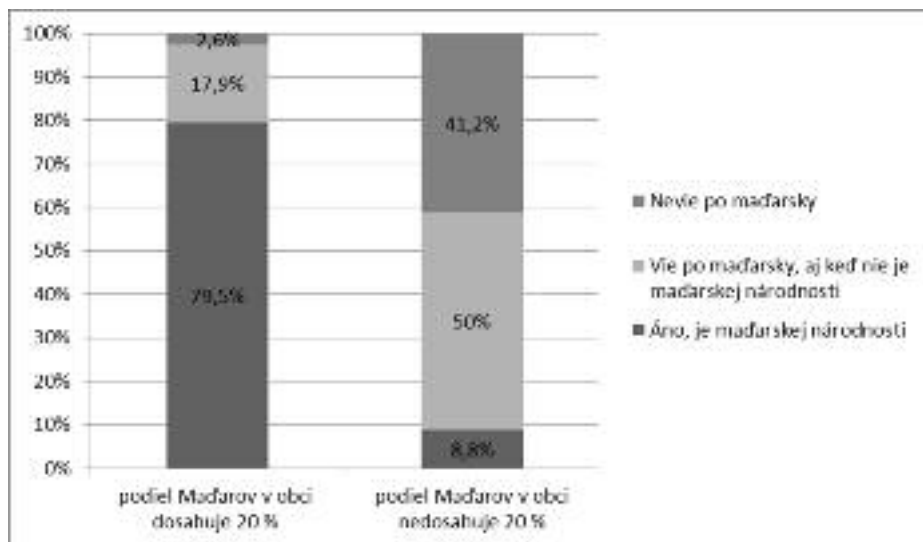
Graf č. 16 Starostova znalosť maďarského jazyka

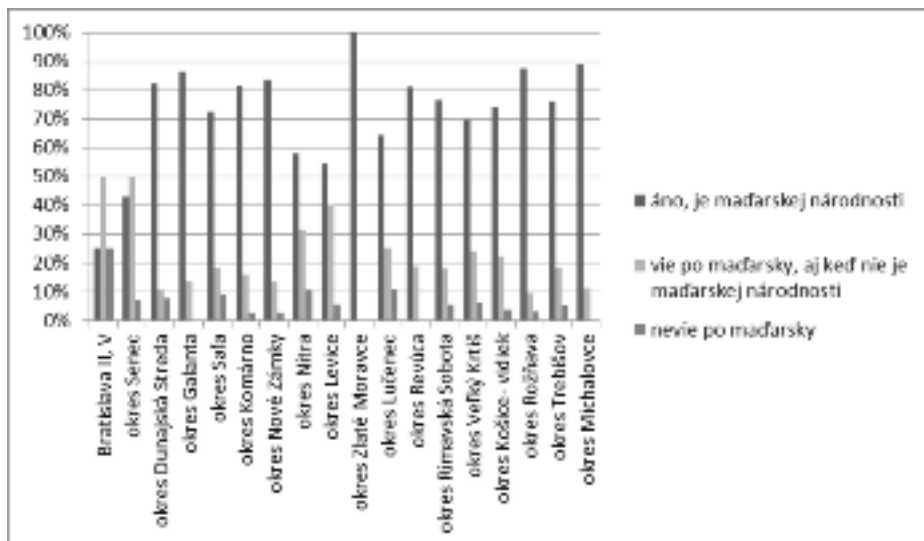
Nasledujúce grafy poskytujú ešte konkrétnejšie informácie. Môžeme si všimnúť, že v obciach, v ktorých dosahuje podiel obyvateľov maďarskej národnosti zákonných 20 %, sú starostovia vo väčšine prípadov Maďari. V takýchto obciach je veľmi málo takých starostov, ktorí neovládajú maďarský jazyk – na čele iba necelých 3 % obcí stojí starosta neovládajúci maďarčinu.

Odlišná je situácia v obciach, kde podiel maďarských obyvateľov nedosahuje 20 %. Tu iba v 10 % obcí je maďarský starosta, v 50 % síce nie je maďarskej národnosti, ale lepšie či horšie sa po maďarsky dohovoria.

Graf č. 17 Starostova znalosť maďarského jazyka podľa podielu obyvateľov maď. národnosti v obci

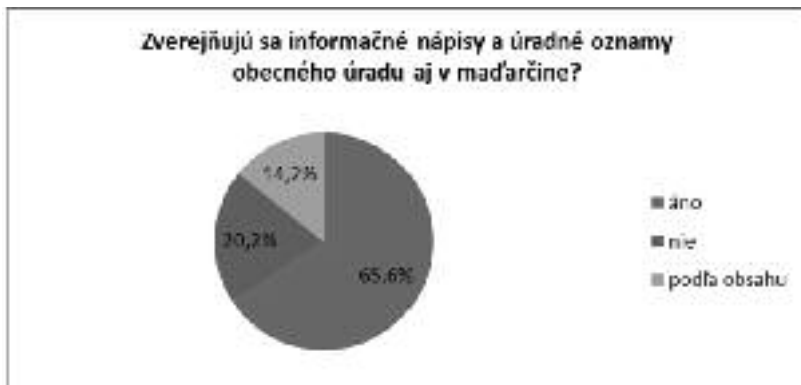
Graf č. 18 Starostova znalosť maďarského jazyka podľa okresov

Jazyk informácií

V 65,6 % skúmaných obcí sú informačné nápisy a úradné oznamy obecného úradu dvojjazyčné. V 20,2 % obcí nápisy a oznamy v maďarskom jazyku úplne chýbajú, v 14,2 % obcí sa do menšinového jazyka prekladajú čiastočne, podľa toho, aký je ich obsah.

Graf č. 19 Jazyk informačných nápisov

Na našu otázku, ktoré informácie sa dostanú k občanom iba v slovenskom jazyku, starostovia spomenuli najmä informácie o voľbách, všeobecne záväzné nariadenia, tlačivá na zaplatenie daní, oznámenia o verejnom obstarávaní či rôzne pozvánky.

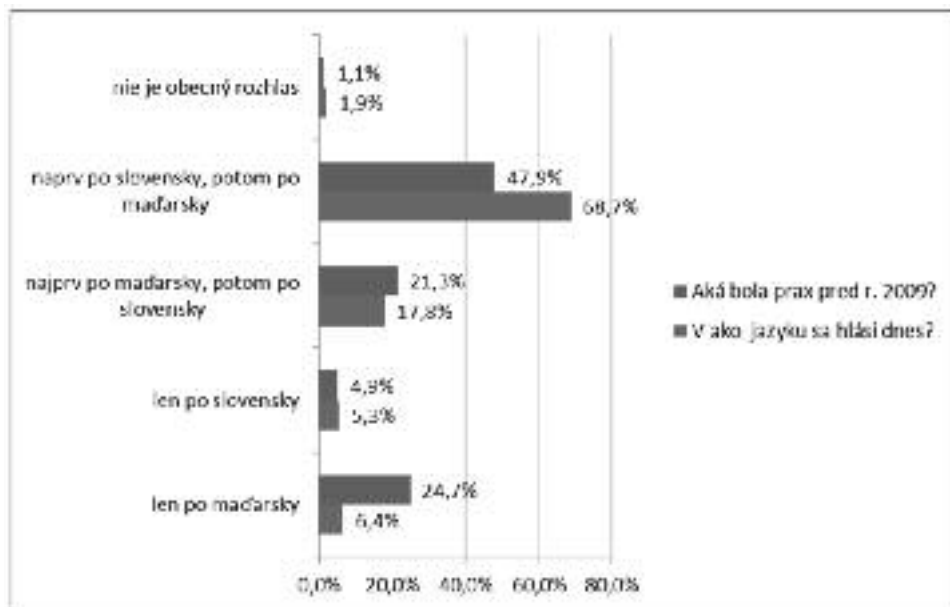
V obciach má stále významnú úlohu miestny rozhlas. Podľa výsledkov výskumu v 69 % obcí oznamy v miestnom rozhlase odznejú najprv v slovenskom, následne v maďarskom jazyku. V 18 % obcí je postup opačný – hlási sa najprv po maďarsky, potom po slovensky. V polovici zostávajúcich obcí sa hlási len po slovensky, v polovici len po maďarsky (po 5 %).

Výsledky nám odzrkadľujú aktuálnu situáciu. Táto problematika je však hodná výskumu aj v dlhšom časovom horizonte, nakoľko prax môžu ovplyvniť aj rôzne zákony či vyhlášky. V tomto konkrétnom prípade je to novelizácia zákona o štátnom jazyku z r. 2009, ktorá regulovala jazyk, poradie jazykov miestneho rozhlasu. Vo výskume sme sa snažili aj o zmapovanie vplyvu tohto zákona. Získané údaje poukazujú na zmenu praxe obcí:

Tabuľka č. 7 Jazyk hlásenia v miestnom rozhlase – porovnanie situácie pred r. 2009 a dnes

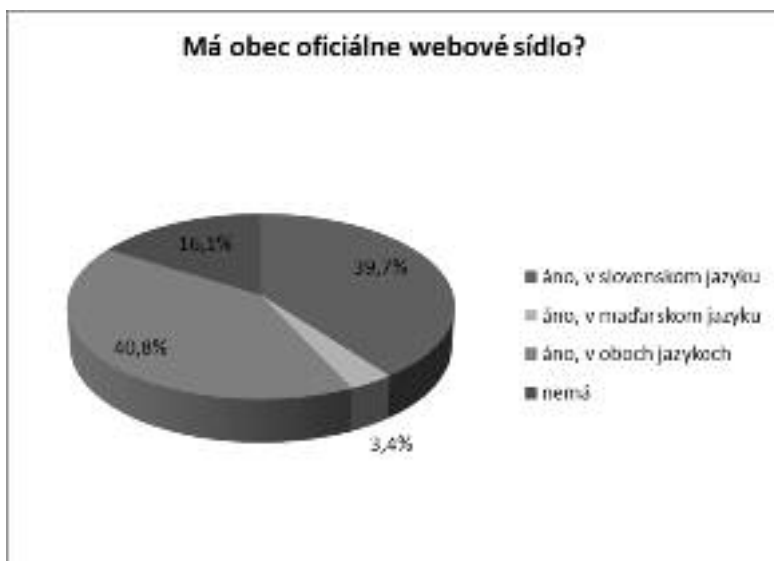
	V akom jazyku hlási dnes?	Aká bola prax pred r. 2009?	Rozdiel
Len po maďarsky	6,4	24,7	-18,3
Len po slovensky	5,3	4,9	+0,4
Najprv po maďarsky, potom po slovensky	17,8	21,3	-3,5
Najprv po slovensky, potom po maďarsky	68,7	47,9	+20,8
Nie je obecný rozhlas	1,9	1,1	+0,8

Graf č. 20 Jazyk hlásenia v miestnom rozhlase pred r. 2009 a dnes – grafické porovnanie

Sledujúc informovanie obyvateľov obcí, nemožno obísť ani iné médiá – popri miestnom rozhlase sú prostriedkami informovania aj webové sídla obcí a obecné noviny.

Graf č. 21 Jazyk webového sídla obce

Graf č. 22 Jazyk miestnych novín

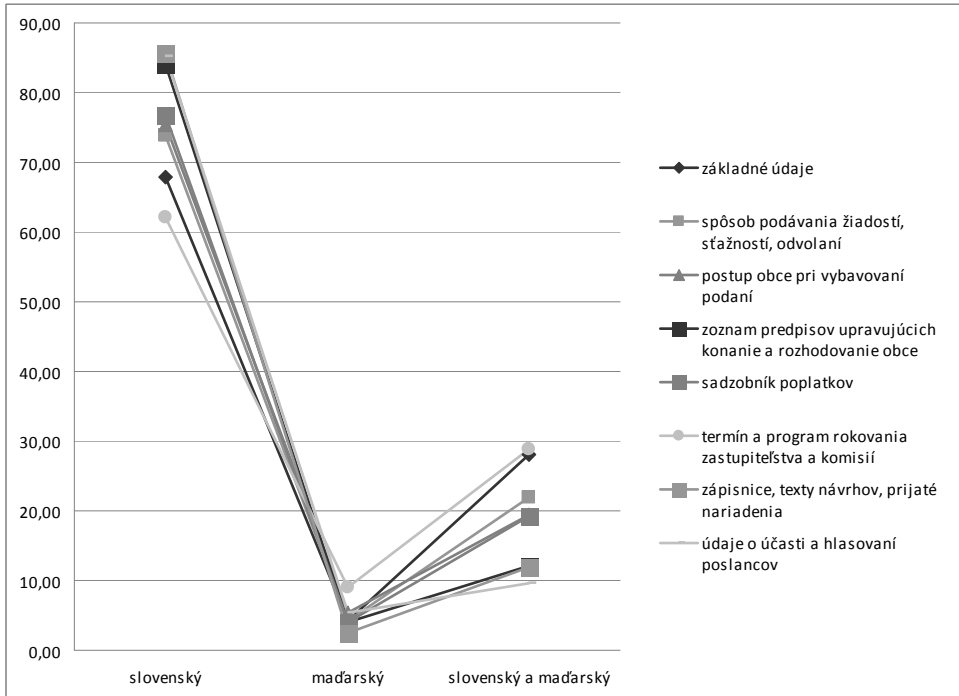
Uvedené údaje svedčia nielen o používaní jazykov, ale aj o možnostiach samospráv v tejto oblasti. Musíme mať na pamäti, že vo väčšine prípadov ide o malé obce s nízkym rozpočtom. Tam, kde sa obecné noviny vydávajú, vo vyše dvoch tretinách prípadov (69,7 %), ide o noviny dvojjazyčné; 18,5 % samospráv vydáva noviny iba v maďarskom jazyku, 11,8 % iba v slovenskom jazyku.

Implementácia zákonov

V zmysle § 6 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám niektoré informácie sú samosprávy povinné zverejňovať aj v menšinovom jazyku. Ako sa táto zákonná povinnosť realizuje v praxi? V rámci výskumu sme sa pýtali na jazyk zverejňovania ôsmich typov informácií:

- základné údaje o obecnom úrade, kompetencie, organizačná štruktúra,
- miesto, čas a spôsob, akým možno získavať informácie; informácie o tom, kde možno podať žiadosť, návrh, podnet, sťažnosť alebo iné podania,
- postup, ktorý musí obec dodržiavať pri vybavovaní všetkých žiadostí, návrhov a iných podaní, vrátane príslušných lehôt, ktoré je nutné dodržať,
- prehľad predpisov, pokynov, inštrukcií, podľa ktorých obec koná a rozhoduje alebo ktoré upravujú práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb vo vzťahu k obci,
- sadzobník poplatkov, ktoré obec vyberá za správne úkony,
- termín a program rokovania obecného zastupiteľstva a komisíí,
- zápisnice z rokovaní, texty predložených návrhov, texty prijatých nariadení,
- účasť a výsledky hlasovaní na zasadnutiach zastupiteľstva.

Graf č. 23 Jazyk, v ktorom sa zverejňujú povinné informácie podľa § 6 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobode informácií

Získané údaje svedčia o tom, že veľká časť informácií sa k obyvateľom dostane iba v slovenskom jazyku. Sumarizujúc výsledky: 76,3 % samospráv zverejňuje informácie iba v slovenskom jazyku, 4,8 % iba v maďarskom jazyku, 18,9 % samospráv zverejňuje informácie v oboch jazykoch.

Podľa okresov vyzerá implementácia zákona nasledovne: Zverejňovanie údajov dvojazyčne je najlepšie zabezpečené v okrese Galanta, Michalovce, Komárno a Dunajská Streda.

Tabuľka č. 8 Jazyk, v ktorom sa zverejňujú povinné informácie podľa § 6 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobode informácií – detailné údaje (%)

Základné údaje, kompetencie, organizačná štruktúra	
Len po slovensky	67,8
Len po maďarsky	4,2
V oboch jazykoch	28,0
Spôsob podania žiadostí, sťažností, odvolaní, lehoty na vybavenie	
Len po slovensky	73,8
Len po maďarsky	4,3
V oboch jazykoch	21,9

Postup, ktorý obec musí dodržať pri vybavovaní podaní	
Len po slovensky	75,3
Len po maďarsky	5,3
V oboch jazykoch	19,4
Prehľad predpisov, podľa ktorých obec koná a rozhoduje	
Len po slovensky	84,1
Len po maďarsky	4,0
V oboch jazykoch	12,2
Sadzobník poplatkov	
Len po slovensky	76,7
Len po maďarsky	4,0
V oboch jazykoch	19,3
Termín a program rokovania obecného zastupiteľstva a komisíí	
Len po slovensky	62,1
Len po maďarsky	9,1
V oboch jazykoch	28,8
Zápisnice, texty predložených návrhov a prijatých nariadení	
Len po slovensky	85,5
Len po maďarsky	2,5
V oboch jazykoch	12,0
Účasť poslancov a výsledky hlasovania	
Len po slovensky	85,1
Len po maďarsky	5,3
V oboch jazykoch	9,6

Názory, pozadie

Prostredníctvom výskumu sme sa snažili dozvedieť čo najviac aj o tom, ako starostovia a primátori uvažujú o používaní jazykov, aké sú ich skúsenosti, ako riešia problémy v každodennom živote, aké majú pripomienky k celej problematike.

Vyše polovica (64,2 %) starostov a úradníkov bola toho názoru, že v oblasti používania jazykov nie sú problémy. Pozitívne sa vyjadrili o slovensko-maďarských vzťahoch, väčšina starostov sa domnievala, že ak by sa nejaké problémy vyskytli, dokázali by ich vyriešiť. Súdržnosť miestnej komunity, ťaživosť iných starostí potláča jazykové problémy do úzadia.

„...nie sú problémy, ak by boli, už by sme ich boli vyriešili...“

„...tu nemáme problémy s dvojjazyčnosťou...“

„...úrad zvládne jazykové problémy...“

„...každý používa vlastný jazyk...“

„...nie sú charakteristické jazykové konflikty...“

„...je málo pracovných príležitostí a peňazí, problémom je chudoba, nie národnosť...“

„...miestni ľudia preberajú problémy od veľkej politiky...“

Samozrejme, spolužitie prináša so sebou aj starosti. Často spomínaným problémom je slabá znalosť maďarskej terminológie, resp. nedostatok času a financií na preklady. Potvrzuje to fakt, že v 90 % obcí sa na preklady nevynakladajú žiadne peniaze. Nedostatočná znalosť terminológie sa preukázala aj pri vyplňovaní dotazníka, keď anketári museli niektoré, najmä v správnom konaní používané termíny prečítať aj v slovenčine, nakoľko starosta nevedel, na čo sa daný termín vzťahuje.

„...slovensky píšeme, maďarsky vybavujeme...“

„...úrad je primálny, niet času ani peňazí na to, aby stále prekladali 8 – 10 strán...“

„...bolo by dobré, keby Gramma³ kontinuálne prekladala, pretože tu v mieste na to nie sú kapacity...“

„...úradné spisy nestačia vyhotovovať dvojazyčne, inak každý hovorí, ako sa mu chce...“

„...prekladanie do maďarčiny je ťažké a náročné na čas, lebo nepoznajú jazyk dokonale...“

„...mali by zabezpečiť maďarské tlačivá! Sťažnosti, žiadosti, uznesenia...“

„...všetko by sa dalo dvojazyčne, ale niet času. Problémom je neznášanlivosť, Maďari porozumejú aj slovenčine...“

„Nakoľko nariadenia a zákony nie sú centrálné a oficiálne preložené, nemá význam ich prekladať na lokálnej úrovni, pretože by to nebolo presné. A niet ani kapacít...“

„...ľudia nepoznajú odborný jazyk, pri vybavovaní na úradoch používajú miešaný jazyk...“

„Za súčasnej situácie nemožno sformulovať ani pozitívne, ani negatívne konštatovania. Za súčasných podmienok nevieme viac poskytnúť obyvateľom, aj keď na základe záujmu by to bolo odôvodnené...“

„...z hľadiska používania maďarského jazyka je potrebné, aby sa tento jazyk vyskytoval aj v úradných materiáloch, v korešpondencií...“

Niektorí sa domnievajú, že Maďari svoje práva nevyužívajú, prispôsobujú sa a radšej používajú štátny jazyk. Časť opýtaných starostov sa domnieva, že problémy spôsobuje aj nedostatočná znalosť slovenčiny. Ťažkosti s dorozumievaním sa vyskytujú najmä na úradoch a v nemocniciach. Miestami spôsobuje ťažkosti aj prevádzkovanie miestneho rozhlasu, nevôľu vyvoláva popri jazyku aj poradie jazykov a vysielaná hudba.

„...málo ľudí vie slovensky...“

„...používanie maďarčiny je zákonmi silne obmedzené – na úradoch sa snažia byť ústretoví voči starším obyvateľom, od mladých očakávajú znalosť slovenčiny...“

„...pomáhať starším, ktorí nie celkom vedia po slovensky...“

„...v nemocniciach so starými maďarskými pacientmi, ktorí nevedia slovensky, zaobchádzajú povýšenecky...“

„...pre starých je vybavovanie v okresných úradoch spojené s ťažkosťami...“

„...dvojazyčnosť je charakteristická pre mladých...“

„...prispôbovať sa musia obyvatelia, nie úrady...“

Miestami sa vyskytujú aj konflikty v súvislosti s používaním jazyka.

„...jeden miestny Slováčok namietal voči maďarskej hudbe v miestnom rozhlase...“

3. Jazyková kancelária Gramma sa zaoberá o. i. prekladom najdôležitejších slovenských dokumentov (napr. zákonov a iných právnych predpisov) určených pre širokú verejnosť do maďarčiny, prípravou vzorových tlačív a iných textov v maďarskom jazyku, lektorovaním prekladov určených pre verejnosť. Pozri <http://www.gramma.sk>

„...obyvateľstvo ťažko prijalo, že vysielame najprv v slovenčine. V obci nie je kapacita na dvojazyčné vydávanie novín...“

„...niekoľkokrát bola poškodená uvítacia tabuľa...“

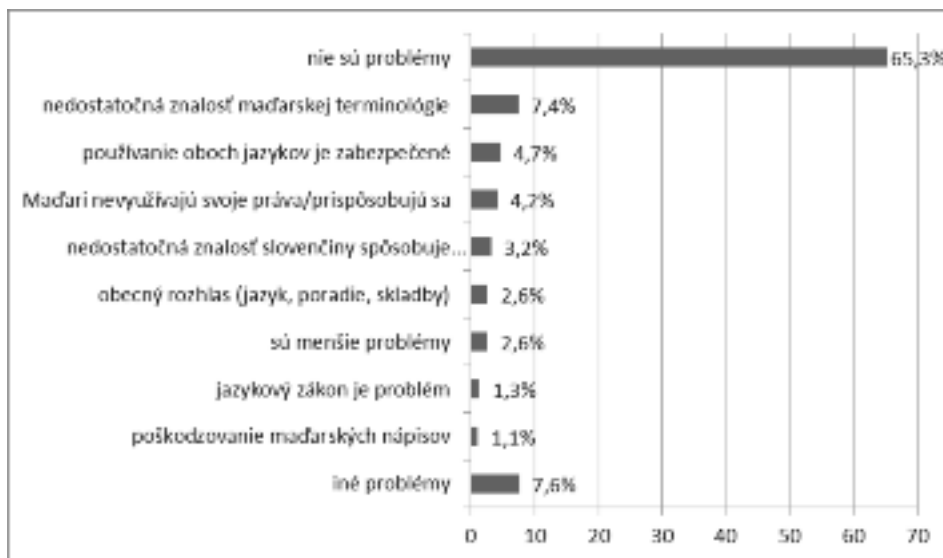
Starostovia spomínali aj problémy so spolunažívaním so slovenskými rodinami, ktoré sa v poslednom čase nasťahovali do dedín, prispôsobovanie sa maďarských obyvateľov, ich asimiláciu v slovenskom prostredí.

„...do obce sa sťahuje stále menej mladých maďarskej národnosti, stále viac sa sťahujú ľudia inej národnosti...“

„...problémom je asimilácia...“

„...dnes sa vyskytujú vážnejšie problémy. Sťahujú sa slovenské rodiny, ktoré sa tu nedávno prisťahovali...“

Graf č. 24 Situácia v oblasti úradnej komunikácie podľa subjektívneho názoru starostov

Podľa výpovedí anketárov práve náš dotazník a niektoré jeho otázky primäli niektorých starostov k tomu, aby sa lepšie oboznámili so zákonmi a snažili sa o ich dodržiavanie, o širšie uplatňovanie maďarského jazyka. Dúfajme, že sa to preukáže aj v praxi.

Sumár

Výsledky výskumu jednoznačne preukázali, že pre komplexnú analýzu používania jazyka je potrebné rozlišovať medzi ústnym a písomným stykom. V obciach s maďarským obyvateľstvom sa dvaja Maďari rozprávajú po maďarsky, nech už sa stretnú na úrade, v zdravotníckom zariadení, na zasadnutí zastupiteľstva či na cirkevnom obrade. Ale ak niekto prehovorí po slovensky, poslanec, zamestnanec úradu či zdravotnícky personál sa prispôsobí a komunikuje po slovensky. Pri písomnom styku už vidíme úplne inú

situáciu: Na tabuliach často chýba maďarský nápis aj v obciach, v ktorých obyvatelia maďarskej národnosti tvoria väčšinu, maďarskí občania podávajú maďarským úradníkom podania písané v slovenskom jazyku, dokumenty pre vnútornú potrebu samosprávy automaticky vyhotovujú iba v slovenskom jazyku, na preklad informácií do maďarského jazyka údajne chýbajú kapacity. Samozrejme, najmä v menších obciach môže byť nedostatok financií reálnym dôvodom, no nezanedbateľným faktorom je aj absencia skutočného záujmu zo strany občanov, prispôsobovanie sa, rezignácia. S trochou optimizmu môžeme dúfať, že náš výskum upriamil pozornosť na nevyužitú možnosť v oblasti používania menšinových jazykov a pri najbližšej príležitosti sa už možno „nezabudne“ na maďarský nápis na informačnej tabuli, možno úradník občanovi maďarskej národnosti pripomenie, že svoje podanie môže napísať aj v maďarčine, má na to predsa právo.